હાસ્યક્ષેત્રે નવી જ રંગપૂરણી કરતો સર્જક | હરીશ વટાવવાળા

['ગનપટ હુરટીના ગોટારા !' (હાસ્યનવલકથા) : લેખક : નિર્મિશ ઠાકર, પ્રકાશક : રન્નાદે પ્રકાશન, ૫૮/૨, બીજો માળ, જૈન દેરાસર સામે, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ-૧, પ્ર. આ. ૨૦૦૭, ડિમાઈ, પૃ. ૨૦૮, કિં. રૂ. ૧૩૫/-]

નિર્મિશ ઠાકરનું નામ કોઈ પણ સામયિક ખોલો તો તેમાંથી વાંચવા મળે... એમણે હાસ્યનાં દરેક ક્ષેત્રોમાં ભ્રમણ કરીને પોતીકાં કર્યાં છે. ઠઠ્ઠાચિત્રોમાં નિર્મિશ દેખાય, હાસ્યલેખોમાં સૌને હસાવતા રહે, વ્યંગકાવ્યો, પ્રતિકાવ્યો, વ્યંગ, તઝમીન, ગુજરાતી સાહિત્યકારોનાં કેરિકેચર્સ, હાસ્ય-મુલાકાતોમાંય 'ગનપટ હુરટી' જેવા પ્રશ્નો પૂછી સામેવાળાને/વાળીને મૂંઝવણમાં મૂકી દે. આસ્વાદ પણ અવળવાણીમાં કરાવે; ક્યારેક એ અવળવાણી સવળ પણ થઈ જાય ! 'જે ગમે અવળ – ગુરુદેવ નિર્મિશને' અને 'નીરખને ગગનમાં, કેમ થાકી ગયો ?'માં એમના હાસ્યપ્રચુર આસ્વાદો પણ વાંચવા મળે. ભાઈ, નિર્મિશ કાર્ટૂન પણ અંગ્રેજી હોય ! તો ગૂર્જીસ કાર્ટૂનો ક્યારે દોરીશ ? 'કાર્ટૂનાય નમઃ', 'નિર્મિશીકરણ : ગુજરાતી ગઝલકારોનું ?'ને આપણે ક્યાં કાર્ટૂનો કહીશું ? ગૂર્જીસ કે અંગ્રેજી ? 'Nirmishize your Brain'માં તમે (ઇંગ્લિશ કાર્ટૂન્સ) લખીને મને હસાવવામાં કશું જ બાકી રાખ્યું નહિ. એક તો મને 'ડાયેરિયા' થયો છે અને તમે આવું હસાવો તો મારી દશા શું થાય ? હું તો ઊભા થવાનાય હોશકોશ ગુમાવી બેઠો... હસ નહીં યાર, મારી દશાથી તો ગમે તેને હસવું આવે...! પત્નીએ પણ કહ્યું : 'એકલા એકલા શું હસ્યા કરો છો ?' અને સહેજ એની નજર મારા લેંઘા ઉપર ગઈ તો એ હેબતાઈ જ ગઈ !

'તમેય શું, આ નાના બાળક જેવું કરો છો ? તમારા કરતાં તો તમારો આ (પૌત્ર) જિમીત પણ સારો કહેવાય...! એ પણ એની મમ્મીને કહે છે : ' મમ્મી છી...' અને તમે...! હવે ડાયેરિયા થયો હોય ત્યારે નિમ્મેષભૈની 'ગનપટ હુરટીના ગોટારા !' (૨૦૦૭) નવલકથા વાંચવી નહીં, બસ વાટ પૂરી !' એમ કહી તે હસતાં હસતાં મારાં કપડાં ધોવા બેઠી અને હું બાથરૂમમાં જતો રહ્યો... ઘરનાં બધાં જ મારી દશા કહો કે અવદશા ઉપર હસવા લાગ્યાં.

નિર્મિશ ઠાકર 'ચક્રાકાર ચતુષ્કોણ' (૧૯૯૮)ની પ્રસ્તાવનામાં જ એ કહે છે : ''જૂની ફૂટપટ્ટીઓ વડે 'હાસ્ય'ને માપી', 'પહેલાં જેવું નથી !' એટલું સાબિત કરવા મથતા લોકો માટે આ પુસ્તક નથી. 'હાસ્ય' મારો વિષય છે. 'એકો અહં, દ્વિતીયો નાસ્તિ... ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ...' એવો ભાવ હૃદયમાં છલોછલ વ્યાપ્યા પછી જ લખવું, એ મારી આદત છે.'' આમ કહેનાર આ સર્જકને પોતાના શબ્દમાં વિશ્વાસ છે. જે સર્જક પોતાનાં જ લેખાં-જોખાં કરતો હોય, પોતે પોતાનો જ વિવેચક બને તો જ એ પોતાને અને પોતાના શબ્દને પામી શકતો હોય છે.

આ નિર્મિશ ઠાકર પાસે અનુભવનો ઇલાકો છે. ૬ વર્ષની વયે પિતાની છત્રછાયા ગુમાવે છે એ વેર હાઉસિંગમાં મહિને સવાસો રૂપિયાના પગારે ગાંસડીઓ ફેરવે, ટ્યૂશન કરે, ડિટર્જન્ટ પાઉડરનું વેચાણ કરે, આઇસ ફૅક્ટરીમાં બરફનાં પાર્સલ તોલે ! તબલાવાદનનો રિયાઝ કરે, પછી તો અજરાડા ઘરાનાના પ્રસિદ્ધ તબલાવાદક શ્રી સુધીરકુમાર સક્સેનાજી પાસે તબલાવાદનની શિક્ષા લે અને ઑલ ઇન્ડિયા રેડિયો પર મળેલી તબલાવાદક તરીકેની માન્યતા ! અને આ માણસ આગળ વધતો રહ્યો, વધતો જ રહ્યો. પછી તો એન્જિનિયર તરીકેની શૈક્ષણિક લાયકાત છતાં મજબૂરીમાં 'ટ્રક માઉન્ટેડ રિંગ'ના ઑપરેટર તરીકે પોતાના હાથે જમીનમાં કરેલું હજારો મીટરનું ડ્રિલિંગ. (વર્ષ ૧૯૮૭-૮૮માં ગુજરાત ખાતે સૌથી વધુ ડ્રિલિંગ કરનાર ડ્રિલર તરીકે 'બેસ્ટ-ડ્રિલર' એવૉર્ડ આમ બાર બાર વર્ષ સુધી તંબુમાં નિવાસ કરી કાળી મજૂરી કરી. એ કાળી મજૂરી કરતાં કરતાં તંબુમાં રહીને સાત હાસ્ય-પુસ્તકો અને વર્તમાનપત્રોમાં કૉલમોનું લેખન કરી 'Mass' અને 'Class'માં એકસરખી સફળતા મેળવી અને ચાર ચાર પ્રકાશકો દ્વારા ૨૯ જેટલાં હાસ્યનાં અને કવિતાનાં પુસ્તકો પોતાના નામે કર્યાં. જેને શબ્દ ફળ્યો છે, અને સતત મહેનત અને સર્જન કરે છે એ સર્જક જરૂર સફળ થાય છે. એ પોતે કહે છે : 'નિર્મિશ, એ તન, મન અને ધન ત્રણેય મોરચે સાબિત થયેલી, છતાં તર્કમાં ન પકડાતી તાકાત છે.'

મારે અહીં 'ગનપટ હુરટીના ગોટારા !' (૨૦૦૭) વિશે વાત કરવી છે. એ વાતમાંય થોડો નહિ, પણ ઝાઝેરો દમ છે એટલે મન લલચાય છે.

નવલકથાની શરૂઆત પૈસા ક્યાંથી અને કેમ મેળવવા તેની યોજના 'ગનપટ હુરટી' કરે છે. તેમાં નિમ્મેસભૈને પણ ગનપટ સંડોવે છે. ત્યારે નિમ્મેસ કહે છે : 'મારે સિદ્ધાંતો વેચીને પૈસા નથી બનાવવા. હું કોઈ હિન્દી ફિલ્મની આઇટમ ગર્લ નથી, સાહિત્યકાર છું !' તેમ છતાં ગનપટ નિમ્મેસભૈને એના કાર્યમાં સામેલ કરે છે, સંડોવે છે. એમાં ગનપટની બુદ્ધિના ચમકારા અને ડફોળપણું પણ પ્રકટતું જોઈ શકાય છે. જ્યાં જ્યાં ગનપટ ગોટાળા કરે છે, તેમાંથી હાસ્ય નિષ્પન્ન થાય છે.

પૈસા મેળવવાના પ્લાનમાં ગનપટ પોતાની જ સાળી મીનાક્ષીને પ્રેમના પાઠ ભણાવીને, ફિલ્મમાં હિરોઇન બનાવવાનાં સ્વપ્નાં દેખાડીને ફસાવવાની યોજના ઘડે છે. એ યોજના દ્વારા પોતાના સસરા પાસેથી પૈસા મેળવવાનો કારસો ઘડે છે. સામે પક્ષે પ્રેમી તરીકે નિર્મિશ ઠાકરને સમજાવે છે. એ ચાલમાં ઊંડે ઊંડે તો પૈસા મેળવવાનું જ કાવતરું સ્પષ્ટ થાય છે. સાળી મીનાક્ષી દેખાવે સુંદર નથી. નામ મીનાક્ષી પણ આંખે ચશ્માં. તેમ છતાં તેને ફિલ્મો જોવાનો ભારે શોખ. એ હંમેશાં ફિલ્મના હિરો જેવો યુવક પોતાની જિંદગીમાં આવે. તેવું ઇચ્છતી હોય છે. એમાં ને એમાં એ પાંત્રીસ વર્ષની થઈ ગઈ. વળી, તે અભિનેત્રી બનવાનાં રાત્રે તો ઠીક દિવસે પણ સપનાં જોતી હોય છે. ગનપટ સાળીની રગ પારખી જાય છે અને નિર્મિશ ઠાકરને એના પ્લાનમાં એક ફિલ્મનિર્માતા તરીકે તૈયાર કરે છે. ગનપટ પોતાનો પ્લાન સમજાવતાં નિર્મિશને કહે છે : 'ઉં એક પોયરીને ફોન જોડું, પછી ટમે એને કે'જો કે ઉં ફિલમ પ્રોડ્યુસર સુભાસ ખાઈ બોલટો છું, મને ટમારો બાયોડેટા મઈલો ! આટલું ટમારે હિન્દીમાં બોલવાનું, ચાલો પ્રૅક્ટિસ કરો...' કચવાતા મને નિર્મેશ તૈયાર પણ થાય છે. નિર્મિશ અને મીનાક્ષી વચ્ચે પ્રણયસંબંધ વિકસાવવાનો પ્લાન પણ ગનપટ ઘડે છે :

'નિમ્મેસભૈ, ટમે વચન આયલું એટલે આપડે આગર વઈઢા ! ટમે અવે ફહકી જાવત એ ની ચાલે ! ટમે એ પોયરીને પ્રેમમાં લપટાવો, પછી મારો રોલ સરૂ ઠહે, બસ વાટ પૂરી !'

નિર્મેશ મીનાક્ષીને ફિલ્મ પ્રોડ્યુસર બનીને પોતાની પ્રેમજાળમાં ફસાવે છે. મીનાક્ષી ફિલ્મ-અભિનેત્રીનાં સપનાં દેખાડે છે. અહીં પણ એક મુશ્કેલી એ ઊભી થાય છે કે, તેના જ પડોશીઓ : રણછોડલાલ, ભોગીલાલ – ભોગી 'ચકલી' – વગેરે તેની જાસૂસી કરે છે, તો એની સાસરીમાંથી પણ સસરાનો ગુસ્સો સહન કરવો પડે છે. કોર્ટમાં મળવાની ધમકી મળે છે. બીજી તરફ રજાનો રિપોર્ટ મૂક્યા વગર, રજા મંજૂર કરાવ્યા વગર નિર્મિશ રજા ઉપર ઊતરી જાય છે. તેથી ઑફિસના બૉસની પણ ધમકી મળે છે. પણ એક વખત ગનપટની યોજનામાં ફસાયા પછી એમાંથી એ

બહાર નીકળી શકે તેમ નથી. એ અકળાઈને ગનપટને કહે છે : ‘થાકી ગયો છું સ્ટૉપરો મારી મારીને ! ખુલ્લી કિતાબ જેવી મારી જિંદગી હતી, પણ...’ એનો જવાબ આપતાં ગનપટ કહે છે : ‘ટમ કસાને લાયક નઠી, બસ વાટ પૂરી !’

નિર્મિશ બધી બાજુથી ફસાયો છે. એટલે તે અકળાઈ ઊઠે છે : ‘બધાં એકબીજાની આંખમાં ધૂળ જ નાંખી રહ્યાં છે...’ ત્યારે ગનપટ હુરટી પણ તેને સંભળાવી દે છે : ‘ટમારી ફિલૉસૉફી ટમારી પાહે રાખો, મગજની મા ની પન્નો ! મને એ કે’વ કે અવેટો આપડો પ્લાન આગર વઢહે કે ની ?’

‘અરે, ભાડમાં ગયો તમારો પ્લાન ! મારી પત્ની તો ગઈ, હવે ના કરીયે જવા બેઠી છે...’

‘કાંઈક મેરવવા, કાંઈક ટો ખોવું પડે છ ! આપડે કરોડપટિ બની જહું, પછી આખી ડૂનિયા આપડી પાછર ફરહે, એ ટમે લખી રાખજો !’

નિર્મિશ મીનાક્ષીને પ્રેમજાળમાં ફસાવે છે. તે જાણતાં જ નિર્મિશની પત્નીને એમ લાગે છે કે તેનું લગ્નજીવન ભંગાણના આરે છે. એ જાણતાં જ તે પિયર જતી રહે છે. પણ નિર્મિશ ઉપર નજર રાખવાનું કામ રણછોડલાલને સોંપતી જાય છે. રણછોડલાલ બહુ ખેપટ અને લાગણીશીલ માણસ છે. એણે વળી આ કેસ ડેંગુચા જાસૂસને સોંપ્યો. બીજી તરફ ગણપટ હુરટી અને નિર્મિશ ઠાકરને એમ લાગે છે કે કોઈ તેમની જાસૂસી કરી રહ્યું છે. એ જાણવા તેમનો કેસ પણ ડેંગુચા જાસૂસને સોંપે છે. ડેંગુચા જાસૂસને આ કામ માટે રૂપિયા દસ હજાર એડવાન્સ પણ આપે છે. ડેંગુચા જાસૂસને તો બંને બાજુથી ઘીકેળાં.

ડેંગુચા જાસૂસ નિર્મિશ અને ગણપટ હુરટી ઉપર જાસૂસી કરવા રણછોડલાલને નિર્મિશ ઠાકરની નિર્માણાધીન ફિલ્મમાં હિરોઇનની માતાના રોલમાં અભિનય કરવા સમજાવે છે. રણછોડલાલ માતાનો રોલ કરવાનું રૂપિયા પચાસ હજાર આપીને સ્વીકારે છે. એ જાણી ગનપટ હુરટી ગેલમાં આવી જાય છે અને એક મુક્તક નિર્મિશને સંભળાવે છે.

નિર્મિશ ઠાકર ફિલ્મ-પ્રોડ્યુસર વિમલકુમાર તરીકે અમદાવાદની ફાઇવસ્ટાર્સ હોટલમાં ઊતરે છે. ગનપટના પ્લાન પ્રમાણે ગનપટ હુરટી એનાં સાસુ અને સસરાની ઓળખ કરાવે છે. (પ્રકરણ : ૨૦). સસરા વી. પી. વિશ્વંભર પટેલ પોતાની દીકરી મીનાક્ષી હિરોઇન બને તો તેમના પટેલ સમાજમાં તેમની આબરૂ જાય અને મીનાક્ષીને કોઈ મુરતિયો ના મળે ! એટલે તેઓ અકળાયા હતા અને ગુજરાતી ભાષામાં વિમલકુમારને ગમે તેવી ગાળો સંભળાવતા હતા. નિર્મેશ જાણવા છતાં પોતાની જાત ઉપર સંયમ રાખી શાંત રહ્યો હતો. અંતે મીનાક્ષીની જીદ અને પત્ની કોકિલાબહેનની સમજાવટથી ગનપટ હુરટીના સસરા માની જાય છે અને મીનાક્ષીને ફિલ્મ હિરોઇન બનવા માટે સંમતિ આપે છે. અહીં રજૂ થયેલા સંવાદોથી હાસ્યનો હિલ્લોળ ચગે છે.

એક હસવા જેવી આ નવલકથામાં પ્રકરણ ૨૧થી કથામાં વળાંક આવે છે. રણછોડલાલ નિર્મિશ ઠાકરના દુશ્મન નહિ, પણ સહૃદય મિત્ર અને હિતચિંતક હતા. વળી કોઈના માટે કંઈક કરી છૂટનાર લાગણીપ્રધાન વ્યક્તિ હતા. નિર્મિશ ઠાકરની પત્ની કવિતા એમને મન એક દીકરી સમાન હતી. અને એમણે જ એને વચન આપેલું કે : ‘હું તારા પતિને સાચા રસ્તે લાવીશ !’ એમાં ને એમાં પોતે પ્રભાદેવી બનીને ઠાકરના સસરા પાસે પચાસ હજાર લઈને નિર્માતા વિમલકુમાર (નિર્મિશ ઠાકર)ને આપેલા. કવિતા પિયર જતી રહી. એનું દુઃખ નિર્મિશ કરતાં પણ રણછોડલાલને વિશેષ હતું. એ કહે છે કે એ તેની ભૂલ હતી. એ સાસરે રહી હોત તો નિર્મિશ મીનાક્ષી સાથે આગળ ન વધ્યો હોત...! આ વાત રણછોડલાલે ડેંગુચા જાસૂસને કરી ત્યારે વાતાવરણ ઘણું જ ગંભીર અને લાગણીભર્યું બની જાય છે.

બીજો આઘાતજનક વળાંક એ આવે છે કે મીનાક્ષી નિર્મિશને પડતો મૂકી કોઈ અન્ય યુવક સાથે ભાગીને લગ્ન કરી લે છે. એટલે ગનપટ હુરટી અને નિર્મિશનો પ્લાન ચોપટ થઈ જાય છે. રહસ્યના તાણાવાણા વચ્ચે કથાપ્રવાહ આગળ વધે છે. જ્યારે ગનપટ હુરટી અને નિર્મિશ મીનાક્ષીનો કેસ ડેંગુચાને સોંપવા જાય છે અને જે યુવક સાથે મીનાક્ષી ભાગી ગઈ હોય છે તે ફોટો જોતાં જ ડેંગુચા અને તેના બે જાસૂસો મિ. પણ અને મિ. એબ્સોલ્યુટ ઝીરો બેભાન થઈ જાય છે. રહસ્ય ખૂલે છે ત્યારે એ ફોટો બીજા કોઈનો નહિ, પણ ડેંગુચા જાસૂસના છોકરાનો જ હતો !

મીનાક્ષીને ભગાવવામાં અને ડેંગુચાના છોકરા સાથે પ્રેમ કરાવવામાં પણ રણછોડલાલનો જ હાથ હતો ! એ રહસ્ય પણ રણછોડલાલ બાદમાં ખોલે છે. ગણપટ હુરટી, નિર્મિશ ઠાકર, ડેંગુચા જાસૂસ અને અન્યો ગણપટ હુરટીને ત્યાં પહોંચે છે. ગળ્યું મોં કરવા. ત્યારે ગનપટ હુરટીને ત્યાં નિર્મિશ ઠાકરની પત્ની કવિતા, સસરા કવનાનંદજી, ભોગી ‘ચકલી’, રણછોડલાલ વગેરે આવી ગયાં હતાં. મોં મીઠું કરવાની વાત આવે છે ત્યારે હિરો અને હિરોઇનની ગેરહાજરીનો અફસોસ વ્યક્ત થાય છે. ત્યારે પણ રણછોડલાલ મોબાઇલ જોડીને વાત કરવા ગનપટ હુરટીને મોબાઇલ આપે છે તો સામે છેડે મીનાક્ષી વાત કરતી હતી. એ બંને પણ ગનપટ હુરટીને ત્યાં આવી જાય છે. વાતાવરણમાં આનંદ આનંદ છવાઈ જાય છે.

નવલકથાનો અંત આમ તો સુખદ છે. પણ છેલ્લે મુકાયેલું કાવ્ય ‘ઘર અશ્રુનું’ વાંચતાં આંખમાં ઝળઝળિયાં આવ્યા વગર રહેતાં નથી. દરેક પરિણીત સ્ત્રીએ આ કાવ્ય વાંચવા જેવું છે. આ નવલકથામાં નિરૂપાયેલ પાત્રોચિત સંવાદો, ભાષા, બોલીના કાકુ અને વાર્તાનું આલેખન ખૂબ જ સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિએ થયું છે. અને જ્યારે લેખક પોતે જ એક પાત્ર તરીકે નવલકથામાં Involve થાય ત્યારે સર્જકે ખૂબ જ સભાનતાપૂર્વક નવલકથાનું સર્જન કરવું પડતું હોય છે. આ નવલકથાની વિશિષ્ટતા તો એ છે કે ગુજરાતી ભાષાની ગનપટ હુરટીના મુખે બોલાયેલા સુરતી બોલીના સંવાદો નવલકથા ભાવકોને હાસ્ય-તરબોળ કરી દે છે. પાત્રોની પણ એક વિશિષ્ટતા તરી આવે છે : ગનપટ હુરટી વાક્યાંતે ‘બસ વાટ પૂરી’, ડેંગુચા જાસૂસ વારંવાર કહે છે : ‘હું ડુંગળીની ખેતી નથી કરતો’ તો નિર્મિશ ઠાકરનું એક વાક્ય : ‘મારા આસિસ્ટન્ટ કહે એ વાત કદી ખોટી હોય જ નહીં !’ ભોગી ‘ચકલી’ જ્યારે પણ વાત કરે ત્યારે કોઈ ને કોઈ રહસ્યકથા, જાસૂસકથાનું નામ આગળ કરી વાતની પૂર્તતા કરે છે. તો ગનપટ હુરટી વારંવાર કહે છે : ‘ઉં ગોરી મારી ડેવા !’, ‘ઉં એમનાં ગરાં ભચડી લાખા...’ વગેરે. વચ્ચે મુકાયેલા નિર્મિશ ઠાકર, ગનપટ હુરટી, ભોગી ‘ચકલી’, મીનાક્ષી, રણછોડલાલ – પ્રભાદેવી, ડેંગુચા જાસૂસ વગેરેનાં કેરિકેચર પણ હાસ્યની જમાવટ કરે છે. તો ગનપટ હુરટીનાં મુક્તકો પણ રંગ લાવે છે. નિર્મિશ ઠાકરની હાસ્યનિર્મિષી ખરેખર ધ્યાનાર્હ બની છે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં હાસ્યક્ષેત્રે નવી જ રંગપૂરણી કરતો આ સર્જક છે.